

आदर्शप्रश्नपत्रम् 2022-2023

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

Sanskrit Core (322)

कक्षा – XII

समय: – होरात्रयम्

अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च

पूर्णाङ्काः – 80

अवधातव्यम् -

1. अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति । प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति ।
2. आन्तरिकविकल्पात्मकेषु प्रश्नेषु यद्यपि स्पष्टतया निर्देशः दत्तः अस्ति यत् केवलं प्रश्नद्वयम् अथवा प्रश्नत्रयम् इत्यादिकम् उत्तरं दातव्यं तथापि यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय निर्णयः कर्तव्यः । यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि उत्तमानि सन्ति तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम् ।
3. अनुच्छेदे श्लोके नाट्यांशे वा पृष्ठाः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति । अतः विद्यार्थिनः एतेषु प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति । तदर्थम् अङ्काः देयाः । यदि विद्यार्थिनः उत्तरलेखन-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां च प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
4. त्रुटिपूर्ववर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः ।
6. रचनात्मक-कार्ये वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम् । अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः ।

खण्डः – क

अपठित – अवबोधनम् - 10 अङ्काः

1.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेन लिखत -	10
	(अ) एकपदेन उत्तरत - केवलं प्रश्नद्वयम्	1×2=2
	(i) योगदर्शनस्य (ii) महर्षिः पतञ्जलिः (iii) अष्ट	
	(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - केवलं प्रश्नद्वयम्	2×2=4
	(i) योगस्य परिभाषा अस्ति – “योगः चित्तवृत्तिनिरोधः” (ii) अस्माभिः जीवने सदा योगः सेवनीयः यतः योगेन जीवने नीरोगता आयाति	

	(iii) योगस्य अष्ट अङ्गानि भवन्ति-यम-नियम-आसन-प्राणायाम-प्रत्याहार-धारणा-ध्यान-समाधयः चेति ।	
	(इ) अनुच्छेदस्य (द्वित्रिशब्दात्मकं) समुचितं शीर्षकं लिखत । योगदर्शनम्, योगदर्शनस्य महत्त्वम्, योगः चित्तवृत्तिनिरोधः (अन्ये अपि उचितशीर्षकाः भवितुम् अर्हन्ति ।)	1×1=1
	(ई) यथानिर्देशम् उत्तरत- केवलं प्रश्नत्रयम्	1×3=3
	(i) (क) आविर्भावः (ii) (घ) अतिप्राचीनम् (iii) (ख) भवति (iv) (ग) दर्शनम्	
खण्डः - ख रचनात्मक-कार्यम् - 15 अङ्काः		
2.	भवान् / भवती राघवः/ शान्ता । शैक्षिक - भ्रमण - दले समावेशाय प्रधानाचार्या प्रति लिखिते आवेदन पत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषातः चित्वा, पूरयित्वा च पुनः पत्रं लिखत -	½×10=5
	सेवायाम् (i) प्रधानाचार्याः राजकीयसर्वोदयसहशिक्षाविद्यालयः, दक्षिण-दिल्ली विषयः - (ii) शैक्षिकभ्रमणदले समावेशाय निवेदनम् । मान्याः ! सादरं (iii) निवेदनीयम् अस्ति यद् अहम् एतस्मिन् (iv) विद्यालये एकादश्यां कक्षायाम् 'अ' वर्गे पठामि । एवं मया श्रूयते यद् आगामिनि शीतकाले अस्माकं विद्यालयात् किमपि (v) शैक्षिकभ्रमणदलं नैनीतालं गमिष्यति । नूतन-स्थलानां दर्शने, नूतन-तथ्यानां ज्ञानार्जने च मम (vi) महती अभिरुचिः । अतः अहम् अपि (vii) अनेन दलेन सह गन्तुम् इच्छामि । एतदर्थं मया माता-पितृभ्याम् (viii) अनुमतिः अपि प्राप्ता । साग्रहं (ix) प्रार्थयामि यद् एतदर्थम् अनुमतिं प्रदाय (x) कृतार्थीकरणीयः अयं जनः । सधन्यवादम्, भवतां शिष्यः/ शिष्या, राघवः / शान्ता	
3.	मञ्जूषाप्रदत्त-पदसहायतया अधोलिखितां कथां पूरयत -	½×10=5
	एकदा भगवान् बुद्धः राजमार्गे गच्छन् अपश्यत् यत् सरोवरतटे कश्चन भिक्षुः स्नात्वा भूयो-भूयः हस्तौ संयोज्य षड्विंशः प्रणमति स्म । बुद्धः तमुपगम्य अपृच्छत् - महाशय ! किं भवान् जानाति यत् दिग्भ्यः प्रणामनिवेदनस्य	

	<p>कः अभिप्रायः अस्ति? भिक्षुः उदतरत् - भगवन् ! नाहं जाने अस्य अभिप्रायम्। कृपया भवान् एव अभिज्ञापयतु। बुद्धः अकथयत् - पूर्वदिशि कृतः नमस्कारः तु मातापितृभ्यां गृहस्वामिने च भवति। दक्षिणदिक् आचार्याय, पश्चिमदिक् स्त्रीपुत्रादिभ्यः, उत्तरदिक् च मित्रादीनां कृते भवति। एवमेव ऊर्ध्वदिक् श्रमणब्राह्मणेभ्यः अधोदिक् च सेवकेभ्यः भवति। इदं श्रुत्वा भिक्षुः अब्रवीत् - सेवकेभ्यः किमर्थं प्रणामः? वयं तु श्रेष्ठाः अतः सेवकाः एव अस्मान्मेयुः। तदा तथागतः अकथयत् - सेवकाः अपि अस्मद्वत् मनुष्याः सन्ति। तान् प्रति प्रणामः अस्मत्स्नेहं वात्सल्यं सौहार्दञ्च सूचयति।</p>	
	अथवा	
	<p>अधोलिखितसंवादे रिक्तस्थानानि पूरयन्तु।</p> <p>रमा - तव विद्यालयः कुत्र अस्ति ?</p> <p>गीता - मम विद्यालयः दिल्ली नगरेऽस्ति।</p> <p>रमा - किं तव विद्यालये पुस्तकालयः अपि अस्ति?</p> <p>गीता - आम्, मम विद्यालये एकः बृहद् पुस्तकालयोऽस्ति।</p> <p>रमा - त्वं प्रतिदिनं पुस्तकालयं गच्छसि?</p> <p>गीता - अहं यदा-कदा पुस्तकालयं गच्छामि।</p> <p>रमा - त्वं तत्र समाचारपत्राणि अपि पठसि?</p> <p>गीता - आम्, अहं समाचारपत्राणि पठामि।</p> <p>रमा - किं तत्र पत्रिकाः अपि भवन्ति?</p> <p>गीता - आम्, तत्र काश्चित् पत्रिकाः अपि आगच्छन्ति।</p>	1×5=5
4.	निम्नलिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत -	1×5=5
	<ol style="list-style-type: none"> 1. किं त्वं तत्र न अगच्छः/गतवान्। 2. राजा प्रजायाः रक्षाम् अकरोत्।/ राजा प्रजाम्/ प्रजाः अरक्षत्। 3. भारतदेशे सर्वेषां समानरूपेण विकासः भवेत्। 4. पक्षिणः वृक्षे वसन्ति। 5. पृथिवी सर्वैः रत्नैः युक्ता अस्ति। 6. छात्राणां प्रतिवर्षं शैक्षणिकी यात्रा भवति। 	
	<p>खण्डः - ग</p> <p>अनुप्रयुक्तव्याकरणम् 20 अङ्काः</p>	
5.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत- (केवलं प्रश्नषट्कम्)	1×6=6
	<ol style="list-style-type: none"> (i) सत्यात्+न (ii) इत्युक्त्वा (iii) तदुत्सङ्गे 	

	(iv) शब्दो मे (v) व्यवच्छेत्सीः (vi) संन्यासिना+उक्तम् (vii) पुनः+आयास्यामि	
6.	अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं समस्तपदं विग्रहवाक्यं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नपञ्चकम्)	1×5=5
	(i) (घ) सर्वविद्यानिष्णाता (ii) (क) समानः पतिः यस्याः सा (iii) (ग) क्रोधेन सहितम् (iv) (क) न अवद्यानि (v) (क) यथेच्छम् (vi) (घ) कामक्रोधलोभान्	
7.	अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं संयोजितं विभाजितं वा प्रकृतिं प्रत्ययं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चिनुत - (केवलं प्रश्नषट्कम्)	1×6=6
	(i) (क) अभि+धा+क्त (ii) (घ) निर्+ईक्ष्+शानच् (iii) (घ) सेवनीयानि (iv) (ग) बल+मतुप् (v) (ख) संन्यासी (vi) (क) व्यवस्थिता (vii) (घ) पुत्रवत्+डीप्	
8.	कोष्ठकप्रदत्तपदैः सह समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)	1×3=3
	(i) (ख) स्वाध्यायात् (ii) (ख) शक्रेण (iii) (ग) दिवङ्गते (iv) (क) क्षणात्	
	खण्डः - घ भाग - I पठितावबोधनम् 25 अङ्काः	
9.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	½×2=1

	(i) वनम् (ii) वत्सराजस्य (iii) मस्तकम्	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1×2=2
	(i) राजा भोजवधं ज्ञात्वा तं पृष्टवान्-वत्सराज! खड्गप्रहारसमये तेन किमुक्तम्? (ii) वैराग्यमापन्नो वत्सराजः तं न हतवान्, अपितु गृहमागत्य भोजं गृहाभ्यन्तरे भूमौ निक्षिप्य ररक्ष। (iii) वत्सराजः राजाज्ञा पालनीयैवेति मत्वा तूष्णीं बभूव।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	1×2=2
	(i) वैराग्यमापन्नः (ii) राजा (iii) भोजाय	
10.	अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	½×2=1
	(i) विद्यावताम् (ii) बुधाः (iii) जगत्याम्	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1×2=2
	(i) रूपवताम् अपेक्षया बुधाः विद्यामानं लभन्त। (ii) रूपं प्रसिद्धं न विद्यावतां एव वस्तुतः रूपं बुधाः आहुः? (iii) जनाः विद्यया मानं लभन्ते।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	1×2=2
	(i) बुधाः (ii) जगत्याम् (iii) बुधाः	
11.	अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	½×2=1
	(i) परिष्कृतपारदभस्म (ii) गूढचरम् (iii) रात्रौ	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1×2=2
	(i) संन्यासी दौवारिकस्य कर्णे कथयति यत् यदि त्वं मां प्रविशन्तं न प्रतिरुन्धेः तदधुनैव	

	<p>परिष्कृतपारदभस्म तुभ्यं दद्याम् यथा त्वं गुञ्जामात्रेणापि द्वापञ्चाशत्संख्याकतुलापरिमितं ताम्रं सुवर्णं विधातुं शक्नुयाः ।</p> <p>(ii) उत्कोचलोभेन स्वामिनं वञ्चयित्वा आत्मानम् अन्धतमसि पातयन्ति ते नीचाः भवन्ति ।</p> <p>(iii) दौवारिकः (साक्षेपम्) कथयति यत् कोऽपि कथं न प्रविशति? परिचिता वा, प्राप्तपरिचयपत्रा वा, आहूता वा प्रविशन्ति, न तु ये केऽपि समागता भवादृशाः ।</p>											
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	1×2=2										
	<p>(i) संन्यासिने</p> <p>(ii) त्वम्</p> <p>(iii) रात्रौ</p>											
12.	अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत -	1×3=3										
	<p>असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि । ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवान् सुखी ॥</p> <p>भावार्थः -</p> <p>अहम् एनं शत्रुं (i) मारितवान्, अन्यान् शत्रून् अपि मारयिष्यामि । अहं सर्वसमर्थः, (ii) भोग्यसामग्रीयुक्तः सर्वं साधयितुं (iii) समर्थः, शक्तिशाली, प्रसन्नः, सुविधासम्पन्नः च अस्मि (इति अज्ञानमोहितैः कथ्यते ।)</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p>											
	प्रदत्ते भावार्थत्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत-	1×3=3										
	<p>(क) (iii) दुष्टानां प्रयासः सुवचनं त्यक्त्वा दोषेषु/व्यसनेषु भवति ।</p> <p>(ख) (i) ज्येष्ठ पाण्डुपुत्रस्य ईदृशी एव विचारधारा ।</p> <p>(ग) (iii) शास्त्राणां ज्ञानं सर्वेषां लोचनं भवति ।</p>											
13.	अधोलिखित- श्लोकस्य प्रदत्ते अन्वये रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत -	1×3=3										
	<p>आकारसदृशप्रज्ञः प्रज्ञया सदृशागमः । आगमैः सदृशारम्भ आरम्भसदृशोदयः ॥</p> <p>अन्वयः -</p> <p>(दिलीपः) (i) आकारसदृशप्रज्ञः प्रज्ञया सदृशागमः (ii) आगमैः सदृशारम्भः (iii) आरम्भसदृशः उदयः (च आसीत्) ।</p>											
14.	‘क’ स्तम्भस्य वाक्यांशस्य ‘ख’ स्तम्भस्य वाक्यांशेन सह मेलनं कुरुत -	½×4=2										
	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;">‘क’ स्तम्भः</td> <td style="text-align: center;">‘ख’ स्तम्भः</td> </tr> <tr> <td>(i) वेदमनूच्याचार्यः</td> <td>(घ) अन्तेवासिनमनुशास्ति ।</td> </tr> <tr> <td>(ii) यान्यनवद्यानि कर्माणि</td> <td>(ग) तानि सेवितव्यानि ।</td> </tr> <tr> <td>(iii) आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य</td> <td>(क) प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः ।</td> </tr> <tr> <td>(iv) यदि ते कर्मविचिकित्सा वा</td> <td>(ख) वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् ।</td> </tr> </table>	‘क’ स्तम्भः	‘ख’ स्तम्भः	(i) वेदमनूच्याचार्यः	(घ) अन्तेवासिनमनुशास्ति ।	(ii) यान्यनवद्यानि कर्माणि	(ग) तानि सेवितव्यानि ।	(iii) आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य	(क) प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः ।	(iv) यदि ते कर्मविचिकित्सा वा	(ख) वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् ।	
‘क’ स्तम्भः	‘ख’ स्तम्भः											
(i) वेदमनूच्याचार्यः	(घ) अन्तेवासिनमनुशास्ति ।											
(ii) यान्यनवद्यानि कर्माणि	(ग) तानि सेवितव्यानि ।											
(iii) आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य	(क) प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः ।											
(iv) यदि ते कर्मविचिकित्सा वा	(ख) वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् ।											

15.	अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसंगानुसारं शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत -	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$										
	(i) मितभाषिणाम् - अल्पभाषिणाम् (ii) वार्धके - जरायाम् (iii) भूत्यर्थं - कल्याणार्थम् (iv) वहामः - पालयामः (v) पुरस्कार-भाजनानि - पात्राणि											
खण्डः - घ भागः - ii												
सामान्यसंस्कृतसाहित्यस्य सामान्यः परिचयः 10 अङ्काः												
16.	समुचितस्य रचनायाः कवेः वा अभिधानं लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)	$1 \times 3 = 3$										
	(i) भोजप्रबन्धः इति ग्रन्थात् (ii) शिवराजविजयम् (iii) श्रीमद्भगवद्गीता इति ग्रन्थात् (iv) महाकविः कालिदासः											
17.	गद्य-पद्य-चम्पूकाव्यस्य च विधानां समुचितं वैशिष्ट्यं चित्वा- (केवलं प्रश्नत्रयम्)	$1 \times 3 = 3$										
	(i) पद्यकाव्यस्य (ii) गद्यकाव्यम् (iii) गेयता (iv) गद्यपद्यमयम्											
18.	नाट्यतत्त्वानामाधारेण प्रश्नानाम् उत्तरं लिखत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	$1 \times 4 = 4$										
	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center; width: 50%;">‘क’भागः</td> <td style="text-align: center; width: 50%;">‘ख’भागः</td> </tr> <tr> <td>(i) काव्येषु रम्यम्</td> <td>नाटकम्</td> </tr> <tr> <td>(ii) अभिज्ञानशाकुंतलम्</td> <td>कालिदासस्य प्रसिद्धा रचना</td> </tr> <tr> <td>(iii) नाट्यशास्त्रस्य कर्ता</td> <td>भरतमुनिः</td> </tr> <tr> <td>(iv) मुद्राराक्षसम्</td> <td>राजनैतिकं नाटकम्</td> </tr> </table>	‘क’भागः	‘ख’भागः	(i) काव्येषु रम्यम्	नाटकम्	(ii) अभिज्ञानशाकुंतलम्	कालिदासस्य प्रसिद्धा रचना	(iii) नाट्यशास्त्रस्य कर्ता	भरतमुनिः	(iv) मुद्राराक्षसम्	राजनैतिकं नाटकम्	
‘क’भागः	‘ख’भागः											
(i) काव्येषु रम्यम्	नाटकम्											
(ii) अभिज्ञानशाकुंतलम्	कालिदासस्य प्रसिद्धा रचना											
(iii) नाट्यशास्त्रस्य कर्ता	भरतमुनिः											
(iv) मुद्राराक्षसम्	राजनैतिकं नाटकम्											

-----*****-----*****-----*****-----